

І. І. Гавриленко
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

НОРМАТИВНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ А. С. МАКАРЕНКА

У статті на основі аналізу низки основоположних нормативно-правових документів державних органів управління освітою в Україні першої половини ХХ століття автор розкриває нормативні засади управлінської діяльності А. С. Макаренка в період завідування Трудовою колонією імені М. Горького. На основі аналізу нормативно-правових документів державних органів управління освітою України першої половини ХХ ст. (початок 1920-х – кінець 1920-х рр.), визначено такі нормативні основи управлінської діяльності А. С. Макаренка: 1) диверсифікація освіти шляхом створення системи соціального виховання в контексті розвитку України як соціалістичної робочої республіки; 2) розробка відповідних заходів реалізації соціального виховання на інституційному рівні з переходом від простих форм організації дитячого колективу до більш складних; 3) стимулювання «нового» покоління до реалізації свого інтелектуального та фізичного потенціалу на благо суспільства в процесі відновлення внутрішнього ринку країни та завоювання зовнішнього ринку; 4) формування « нової людини », здатної будувати соціалістичне суспільство, шляхом об'єднання власних сил з державою та всім робочим класом; 5) відкритість і підтримка громадськості у вихованні нового покоління; 6) розвиток дитячого руху й формування системи органів самоврядування на базі установ соціального виховання.

Ключові слова: А. С. Макаренко, Трудова колонія імені М. Горького, нормативно-правові документи, освітня політика, управління, нормативні засади, заклад соціального виховання, заклади інтернатного типу.

Постановка проблеми. Відомо, що на діяльність керівника освітнього закладу впливає низка чинників, серед яких – нормативні засади чинних у той чи інший час державних документів. У сучасному розумінні поняття «чинник» трактується як причини, сили руху будь-якого процесу, явища, що визначає його характер або окремі риси.

У сучасних умовах управління навчально-виховними закладами, що характеризуються соціальною невизначеністю й економічною кризою, доцільним є звернення до досвіду минулого, його вивчення та аналіз. Всесвітньовідомим є досвід українського діяча Антона Семеновича Макаренка, завідувача зразково-показового закладу – Трудової колонії ім. М. Горького. Разом із тим, діяльність А. С. Макаренка в період завідування колонією припадає на час кардинальних соціальних трансформацій та економічної кризи після розпаду Російської імперії. Така ситуація спричинила необхідність переосмислення значення освіти, її змісту та організації.

Вивчення управлінської діяльності А. С. Макаренка, визначення організаційно-педагогічних засад на теоретичному, нормативному, змістовому та процесуальному рівнях, виявлення засобів використання його управлінського досвіду, на нашу думку, сприятиме розв'язанню низки проблем, що стоять перед керівником сучасного навчально-виховного закладу.

Аналіз актуальних досліджень. Діяльність А. С. Макаренка стала предметом наукового вивчення не лише вітчизняних, а й зарубіжних учених, серед яких: М. Д. Виноградова, Л. Ю. Гордін, О. М. Іллатлдінова, І. Ф. Козлов, І. Ф. Кривонос, В. В. Кумарін, Н. А. Лялін, С. С. Невська, М. П. Ніжинський, А. М. Неустроєв, Н. М. Тарасевич, А. В. Ткаченко, А. А. Фролов, Г. Хіллїг, Н. Д. Ярмаченко та ін. Разом із тим, слід відзначити, що цілісного наукового вивчення досвіду А. С. Макаренка як керівника освітнього закладу з екстраполяцією на діяльність сучасних директорів закладів середньої освіти поки що здійснено не було.

Метою статті є визначення нормативних засад управлінської діяльності А. С. Макаренка шляхом вивчення та аналізу нормативно-правових документів державних органів управління періоду 20-х років ХХ ст., що регулювали діяльність керівників дитячих навчально-виховних закладів.

Виклад основного матеріалу. Перш за все зазначимо, що кардинальна зміна суспільно-політичного ладу і створення Української республіки у складі Радянського Союзу на тлі Російської імперії вимагали негайної перебудови освітньої галузі згідно нової суспільної парадигми. Керівним органом освіти було проголошено Народний Комісаріат освіти України (далі – Наркомос). Аналіз нормативно-правових документів досліджуваного періоду та наукових історико-педагогічних джерел дозволяє виокремити низку чинників, які лягли в основу освітньої політики уряду Української республіки часів першої половини ХХ ст. До таких відносимо:

- *макроекономічні чинники* (глобальні зміни соціально-економічного статусу робочої сили; криза національної економіки на світовому ринку);

- *мікроекономічні чинники* (відсутність у робочої сили свідомого розуміння нового значення праці відповідно до нових соціально-економічних умов, натомість панували залишки свідомості буржуазного ладу, що призвело до кризи на внутрішньому вітчизняному ринку);

- *макрополітичні чинники* (кардинальні зміни політичних сил на глобальному рівні в напрямі встановлення радянської соціалістичної системи);

- *внутрішньополітичні чинники* (суспільно-політичний переворот на території колишньої Російської імперії вимагав негайного реформування системи освіти на українських землях, але обов'язковою умовою реформаційних процесів з боку органів державного управління було врахування реальних обставин в Україні, що, у свою чергу, вимагало витримки політичної автономії відносно новоутвореної Російської Республіки; але й дипломатичної витримки вимагали стосунки України відносно Російської Республіки як певною мірою підпорядкованої держави;

- *політико-економічні чинники* («дисфункціональність» існуючого в той час стану освітньої системи, тобто неможливість забезпечення її

ефективності, по-перше, в умовах суспільно-економічної кризи, зростання дитячої безпритульності, складного матеріального становища українських сімей; по-друге, в умовах розбудови України як соціалістичної держави, що вимагало: 1) посилення державного фінансування та зміни цілей, змісту, форм і методів організації й управління системою освіти; 2) розробку заходів щодо диверсифікації професійної освіти);

- *соціальні чинники* (соціальна невизначеність українського населення, що зумовлювалась: 1) трансформацією суспільно-політичного ладу в країні; 2) частотою зміни політичних сил, починаючи із перших років ХХ ст. до 1920 року; 3) відчуттям з боку влади низьких перспектив формування соціалістичного суспільства в Україні, що вимагало донесення переваг нового ладу до мас; з іншого боку – готовність втомленого від соціальної невизначеності населення до встановлення суспільно-політичної стабільності у країні; 4) необхідність формування робітничого руху як основного засобу розвитку країни);

- *педагогічні чинники* (низький інтелектуальний потенціал країни, що вимагало встановлення обов'язкового характеру освіти; пасивність учня в навчально-виховному процесі, що потребувало зміни ролі вчителя й учня; формування змісту освіти відповідно до здобутків науково-технічного процесу на макро- та мікрорівні розвитку суспільства).

Отже, в основі законодавчої діяльності Наркомосу України першої половини 20-х рр. ХХ ст. лежав соціальний чинник. Необхідно було формувати «нове суспільство», «нову людину». Нагальним на всіх рівнях управління освітою стало формування системи соціального виховання, що відображало основні позиції державної програми щодо створення нового радянського робітничого суспільства, будівництва соціалізму, класової боротьби й переходу до безкласового суспільства, де заперечується експлуатація людини людиною й соціальне гноблення, натомість – утверджуються соціальна рівність і справедливість [8, 687]. В ідеалі соціалістичне суспільство з диктатурою пролетаріату поступово мало перейти до комуністичного.

Першим документом, який законодавчо закріпив пріоритети соціального виховання у стратегії реформування освіти української держави стала «Декларація про соціальне виховання дітей», прийнята Наркомосом у липні 1920 р. У даному документі акцент було зроблено на забезпеченні кожній дитині усіх прав, тим самим реалізовувалася спроба влади продемонструвати державну опіку про підростаюче покоління, декларувалося значення позашкільної роботи й необхідність розвитку системи трудового виховання. Ідеальною і єдиною формою соціального виховання визнавався дитячий будинок інтернатного типу як форма заміни традиційної школи [3, 9].

Відзначимо, що А. С. Макаренко, реально оцінюючи ситуацію у країні на початку 20-х рр. ХХІ ст., підтримав ідею соціального виховання й заміни школи на заклади інтернатного типу, про що, зокрема, зазначають сучасні макаренкознавці [16; 18 та ін.]. Та пізніше, у результаті безпосередньої практичної діяльності в галузі соціального виховання дітей та підлітків, у А. С. Макаренка сформувалося власне розуміння сутності «соціального виховання», що не співпадало із декларованим на державному рівні.

Також органами народної освіти України було прийнято низку інших нормативно-правових документів, в яких висвітлювалися шляхи реалізації основних положень означеної концепції на практиці. Зокрема, в 1922 р. президією Всеукраїнського ЦВК було розроблено «Кодекс законів про народну освіту». Цього ж року було укладено «Керівництво із соціального виховання» (через видання українською мовою в 1925 р. документ отримав назву «Порадник із соціального виховання» – І. І.). Крім того, регулюючим документом діяльності керівників закладів соціального виховання виступив «Збірник діючого законодавства Української республіки по народному просвіщенню» (1926 р.)

Згідно положень зазначених документів, в основу діяльності закладів соціального виховання, до яких належала і Трудова колонія ім. М. Горького, покладался принцип єдності мети й завдань (на всіх ланках системи народної освіти), ідеї матеріалізму та психології колективізму, трудовий процес і гармонійне виховання дітей дошкільного віку. Усі заходи виховання й навчання мали відповідати життєвим умовам та інтересам трудящих, мати тісний зв'язок із народним господарством і державним будівництвом; знання повинні були подаватись у формі дитячої енциклопедії, що черпала в навколишньому світі відповіді на всі питання дитини [3; 4; 7; 6; 18].

Крім того, згідно з положеннями нормативно-правових документів, єдиним фактором соціального виховання, його основою, сутністю і змістом визнавався комуністичний дитячий рух (комдитрух). Кожен рух дитинства вважався елементом виховного процесу і лише при орієнтації соціального виховання на комдитрух можна було встановити «дійсний зв'язок між усіма поколіннями, що їх виховує Компартія» [14, 2–3].

Формою дитячого руху виступали «Юнаки-Піонери ім. В. І. Леніна» – «Юнаки-Ленінці» (ЮЛ). У «Пораднику із соціального виховання» пропонувались основні засади організації ЮЛ. Зокрема, у «Положенні про комуністичні дитячі групи – Юнаків-Піонерів імені В.І. Леніна» зазначалось (цитуюємо вибірково):

– основним трудовим осередком (ячейкою) комдитруху є колектив ЮЛ, що об'єднує Юнаків-Ленінців тієї чи іншої установи соціального виховання або навколо якогось виробничого чи культурно-освітнього центру (заводу, фабрики, клубу тощо). Кожен Юнак-Ленінець може бути у

складі одного якогось колективу. Окремий колектив носить ім'я того підприємства чи установи, що при ньому організовано (п. 4);

– для обговорення важливих питань буденного життя, важливих організаційних чи практичних питань періодично влаштовуються загальні збори колективу (п. 5);

– на чолі колективу ЮЛ стоїть Рада колективу, що обирається загальними зборами останнього на три місяці. До її складу входить організатор колективу, прикріплений до колективу керівник-комсомолец та ланкові (п. 6);

– численні щодо свого складу колективи ЮЛ для успішного здійснення своїх практичних занять та досконалішого охоплення активності кожного Юнака-Ленінця розбиваються на ланки з приблизною кількістю по 10 дітей у кожному. Кільце не являється самостійною одиницею: всі кільця, які входять до складу якогось колективу, працюють за єдиним планом всього колективу, що являється обов'язковим для всіх його кілець (п. 8);

– уся робота ланок проводиться під керівництвом Ради колективу; це керівництво здійснюється в житті через ланкових; безпосередньо на чолі ланки стоїть ланковий, котрий обирається членами ланки строком на 3 місяці. Кожне кільце носить ім'я якогось революційного діяча або якогось явища, що має революційно-трудова зміст (п. 9);

– до колективів ЮЛ приймаються діти віком від 10 до 15 років, у першу чергу – діти пролетарського населення, які виступають найбільш здатним елементом стосовно класового виховання, а також діти з кіл незаможного селянства. Прийом здійснюється через Раду колективу на загальних зборах колективу (п. 18–19);

– кожен Юнак-Ленінець, який тільки вступив до колективу й пробув у ньому не менше, ніж 2 місяці, дає урочисту обіцянку; цей момент пов'язується з якимись важливими революційними святами; після даної обіцянки Юнак-Ленінець має право носити знак організації ЮЛ (п. 20);

– характер роботи в колективах Юнаків-Ленінців визначається тими основними завданнями, що їх ставить собі дитрух у загальному процесі комуністичного будівництва, у тому числі активна участь дітей у громадсько-політичному та трудовому житті, як результат цього – найголовніша роль дитячого руху в загальній політиці держави – соціальне виховання (п. 21);

– встановлюючи своєю поведінкою норму – зразок для всієї маси дитинства – колектив Юнаків-Ленінців виконує якнайповніше завдання, поставлені органами влади перед дитинством «соцвихівського віку», привертаючи до свого кола це дитинство. Виступаючи найкращим організуючим чинником своєї установи, колектив ЮЛ викликає активність серед інших дітей, залучаючи їх до самоврядування, до всього внутрішнього життя дитячої установи (п. 22);

– крім того, колектив ЮЛ являє собою ту суспільну ланку, що пов'язує свою установу з оточенням, із суспільством, з усім суспільно-виробничим процесом, із міжнародним дитячим рухом та класовою боротьбою (п. 23) [14, 5–8].

Відомо, що А. С. Макаренко був прихильником дитячого руху як основного механізму організації виховання колоністів, проте в колонії ім. М. Горького сутність дитячого руху полягала у включенні вихованців у «загальний рух» господарчого розвитку всього колективу, або як він писав у 1922 р., «прогресуючої спільноти» [13, 43]. Разом із тим, як свідчить аналіз творчої спадщини А. С. Макаренко, у своїй практиці управління колонією при організації системи самоуправління він використовує частину структурних елементів колективу Юнаків-Ленінців та низки положень щодо їх призначення, повноважень і особливостей організації.

Слід відзначити, що в нормативно-правових документах органів народної освіти було окреслено основні засади організації закладів соціального виховання різних типів, їх функціонування та адміністрування. Для нашого дослідження доцільним є аналіз такого документу, як «Тимчасове положення про дитячий будинок-інтернат». Зокрема, дане Положення закріплювало наступне (висвітлено аспектно):

– дитячий будинок (далі – дитбудинок) є державною установою для соціального виховання дітей обох статей від 4 до 15 років включно... Своїм призначенням, внутрішньою організацією, способом комплектування й зв'язком всієї роботи з життям, що його оточує, дитячий будинок є єдиним колективом дітей і дорослих їх керівників (п. 1–2);

– місцеві органи влади дають кожному дитячому будинку для користування помешкання «даремно» (безкоштовно – і.і.), яке б задовольняло вимоги гігієни й дитячого інтернату та відповідало б в основній ідеї дитбудинку... Як земельна ділянка, так і майстерні й інші господарчі підприємства дитячого будинку призначаються для ознайомлення дітей із найпростішими процесами й знаряддями праці та для господарчої експлуатації в інтересах колективу (п. 3–4; 7);

– забезпечення дитбудинку паливом, освітленням, водою, догляд за чистотою помешкань, його ремонт здійснюється розпорядженням окружних і губернських Виконавчих Комітетів відповідно за приналежністю, видатки ж на ці потреби проводяться по кошторисах відповідних Відділів Народної Освіти (п. 5–6) [14, 50–54; 5].

Крім того, в означеному документі зазначалося, що кількісний склад дитбудинку повинен був бути не меншим, ніж 50 і не більшим, ніж 100 осіб, разом із керівництвом будинку. Ухилення від встановленої норми припускалося у виключних випадках з дозволу органів Наркомпросу. Штати дитбудинку (інтернату) мали складатися з таких осіб: завідуючий будинком, завідуючий господарством, по одному керівникові на кожні 12 дітей і

технічного персоналу – один на 15 дітей. У дитбудинку з великою кількістю дітей відповідними органами НКО призначався помічник (заступник) завідуючого будинком. Інструкторський персонал і викладачі предметів у шкільних майстернях та фермах встановлювалися спеціально в міру потреби.

З метою залучення дітей до господарської діяльності дитячого будинку та в завідуванні окремими його галузями в кожному дитбудинку загальними зборами дітей мали створюватися загальні й спеціальні господарчі Комісії. Загальна господарча Комісія, відповідно чинного на той час законодавства, мала складатися з трьох осіб. Їй підпорядковувались усі інші дитячі Комісії господарчого призначення, також обрані рішенням загальних зборів. Загальна господарча Комісія мала обиратися терміном на один триместр; відповідати перед Радою дитячого будинку й працювати під керівництвом завідуючого будинком. У разі невиконання своїх обов'язків, остання підлягала розпуску й заміні її іншою. Спеціальні господарські Комісії мали обиратися загальними зборами колективу.

Окрім господарських Комісій, для обслуговування дитячого будинку в господарському відношенні мали організовуватися наряди щоденних чергувань господарчого значення: по кухні, їдальні, спальні тощо. Весь наряд чергових дітей мав підлягати черговому вихователю дитбудинку. Наряд чергових, разом із черговим вихователем виконувався в час із 8-ої години ранку й до того моменту, коли діти лягали спати. Вночі діти не повинні були чергувати.

Відзначимо, що всі форми участі дітей у колективному житті будинку інтернатного типу залежали від загального навчально-виховного процесу й організовувалися Радою дитбудинку. Навчально-виховний процес мав виконуватися шляхом організації дітей для групових і гурткових занять. Групи комплектувалися Радою дитбудинку з дітей, які мали приблизно однаковий рівень інтелектуального розвитку та однаковий обсяг знань. Керував групою окремий вихователь, призначений Радою дитбудинку.

Залежно від пори року, від наявних приладів і підручників та інших умов, кожна група дітей мала працювати або на повітрі (в полі, в лісі), або в закритому приміщенні (в майстернях, музеях, класній кімнаті) щоденно в години, визначені розкладом. Крім того, кожна група й кожен гурток був зобов'язаний вести щоденник під керівництвом вихователя.

Отже, представлені положення нормативно-правових документів орієнтували завідувачів закладів соціального виховання, у тому числі А. С. Макаренка – завідувача Трудовою колонією ім. М. Горького – щодо напрямів та змісту функціонування закладів соціального виховання, визначення особливостей організації навчально-виховного процесу, спрямування педагогічної роботи педагогів, організації життєдіяльності й

навчання вихованців, системи управління дитячою установою інтернатного типу, системи органів самоуправління, встановлення організаційних зв'язків між органами самоуправління тощо.

Однак на заваді реалізації освітньої реформи стояла проблема фінансування. З цією метою державою було вжито низку заходів, серед яких: активізація появи по всій країні громадських організацій, які мали надавати матеріальну допомогу закладам соціального виховання, у тому числі, будинків для безпритульних дітей; закріплення за дитустановами певної ділянки землі для ведення сільськогосподарських робіт; звільнення дитячих закладів від податків із продажу сільськогосподарської та іншої продукції власного виробництва; створення благодійних фондів тощо. Керівники дитячих установ, відповідно, зобов'язувались активізувати власну діяльність щодо налагодження стосунків із громадськими організаціями, налагодити сільгоспроботу та, в цілому, «всіляко сприяти вирішенню побутових проблем відносно матеріального утримання вихованців» [7; 12; 14].

Висновки. Таким чином, аналіз нормативно-правових документів державних органів управління освітою України першої половини ХХ ст. (початок 1920-х – кінець 1920-х рр.), у яких було задекларовано напрями та шляхи здійснення вітчизняної освітньої реформи, дає можливість визначити такі нормативні засади управлінської діяльності А. С. Макаренка: 1) диверсифікація освіти шляхом створення системи соціального виховання в контексті розбудови України як соціалістичної робітничої республіки; 2) розробка відповідних заходів реалізації соціального виховання на інституційному рівні з переходом від простих форм організації дитячого колективу до більш складних; 3) стимулювання «нового» покоління до реалізації свого інтелектуального та фізичного потенціалу на благо суспільства у процесі відновлення внутрішнього ринку країни та завоювання зовнішнього ринку; 4) формування « нової людини », здатної будувати соціалістичне суспільство, шляхом об'єднання власних сил із державою та усім робітничим класом; 5) відкритість та підтримка громадськості у вихованні нового покоління; 6) розвиток дитячого руху та формування системи органів самоуправління на базі закладів соціального виховання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антон Макаренко : Харківська трудова колонія ім. М. Горького (в документах і матеріалах 1926–1928 рр.) : монографія / автори-укладачі: І. Ф. Кривонос, Н. М. Тарасевич, А. В. Ткаченко ; за ред. Дійсного члена АПН України І. А. Зязюна. – К. : Педагогічна думка, 2008. – 352 с.
2. Березівська Л. Д. Організаційно-педагогічні засади реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті : автореферат дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки / Л. Д. Березівська. – К., 2009. – 47 с.
3. Збірник декретів, наказів та розпоряджень по Народньому комісаріату освіти УСРР. Вип. I. – Х. : Всеукр. держ. вид-во, 1920. – 60 с.
4. Збірник декретів, наказів та розпоряджень по Народньому комісаріату освіти УСРР. Вип. II. – Х. : Всеукр. держ. вид-во, 1920. – 27 с.

5. Збірник декретів, наказів і розпоряджень по Народньому комісаріату освіти УСРР. Вип. III. – Х. : Всеукр. держ. вид-во, 1921. – 41 с.
6. Ільченко О. Ю. Виховання дітей-безпритульників на Полтавщині в 20-30-ті рр. ХХ ст. : дис. ... канд. пед наук : 13.00.01 / О. Ю. Ільченко. – Полтава, 2006 – 326 с.
7. Кодекс законов о народном просвещении УСРР утвержденный ВУЦИК 1 ноября 1922 г. на основании Постановления III сессии VI созыва ВУЦИК от 16 октября 1922 р. – Х. : Изд-во НКО УСРР, 1922. – 78 с.
8. Крысин Л. П. Толковый словарь иноязычных слов / Л. П. Крысин / М. : Эксмо, 2008. – 944 с. – (Библиотека словарей).
9. Макаренко А. С. Педагогические произведения : в 8-ми т. – Т. 1. / сост. : Л. Ю. Гордин, А. А. Фролов / Изд-во «Педагогика», 1983. – М. : Педагогика, 1983. – С. 311.
10. Макаренко А. С. Школа жизни, труда, воспитания. Учебная книга по истории, теории и практике воспитания / Часть 1. Деловые и личные письма, статьи 1921–1928 гг. / А. С. Макаренко ; сост. и коммент. А. А. Фролов, Е. Ю. Илалтдинова. – Н. Новгород : Изд-во Волго-Вятской академии государственной службы, 2007. – 361 с.
11. Мушка О. В. Організаційно-педагогічні засади діяльності наркомосу УСРР у галузі шкільної освіти (1919 – початок 30-х рр. ХХ ст.) педагогіки : автореф. дис ... канд. пед. наук : 13.00.01 – загальна педагогіка та історія / О. В. Мушка. – Переяслав-Хмельницький, 2011. – 22 с.
12. Народное образование в СССР. Общеобразовательная школа : Сборник документов. 1917-1973 гг. / сост.: А. А. Абакумов, Н. П. Кузин, Ф. И. Пузырев, Л. Ф. Литвинов. – М. : «Педагогика», 1974. – 560 с.
13. Полтавська трудова колонія ім. М. Горького в документах і матеріаліх (1920–1926 рр.) / за ред. І. А. Зязюна. – Ч. 1. – Полтава, 2002. – 269 с.
14. Порадник по соціальному вихованню. – 1925 р.
15. Постанова Раднаркому УСРР «Про заходи боротьби з дитячою безпритульністю» // Бюлетень Наркомпросу УСРР. – 1921. – № 6. – С. 2–3.
16. Фіцула М. М. Педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / М. М. Фіцула. – Тернопіль : «Навчальна книга – Богдан», 1997. – 192 с.
17. Цибулько Л. Г. Соціальне виховання у вітчизняній педагогічній теорії та практиці 20-30-х рр. ХХ ст. : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Л. Г. Цибулько. – Слов'янськ, 2005. – 185 с.

РЕЗЮМЕ

Гавриленко І. І. Нормативные основы управленческой деятельности А. С. Макаренко.

В статье на основе ряда основоположных нормативно-правовых документов государственных органов управления образованием в Украине первой половины ХХ ст. раскрываются нормативные основы управленческой деятельности А. С. Макаренко в период заведования Трудовой колонией имени М. Горького. На основе анализа нормативно-правовых документов государственных органов управления образованием Украины первой половины ХХ в. (начало 1920-х – конец 1920-х гг.), определены такие нормативные основы управленческой деятельности А. С. Макаренко: 1) диверсификация образования путем создания системы социального воспитания в контексте развития Украины как социалистической рабочей республики; 2) разработка соответствующих мер реализации социального воспитания на институциональном уровне с переходом от простых форм организации детского коллектива к более сложным; 3) стимулирование «нового»

поколения к реализации своего интеллектуального и физического потенциала на благо общества в процессе восстановления внутреннего рынка страны и завоевания внешнего рынка; 4) формирование «нового человека», способного строить социалистическое общество, путем объединения собственных сил с государством и всем рабочим классом; 5) открытость и поддержка общественности в воспитании нового поколения; 6) развитие детского движения и формирование системы органов самоуправления на базе учреждений социального воспитания.

Ключевые слова: А. С. Макаренко, Трудовая колония имени М. Горького, нормативно-правовые документы, образовательная политика, управление, нормативы, учреждение социального воспитания, учреждение интернатного типа.

SUMMARY

Gavrilenko I. Legal foundations of A. S. Makarenko's administrative activity.

It has been established that several factors, such as legal framework of state documents in vigor in a concrete time, can have an impact on the work of managers of institution of general education. In a modern understanding, word «factor» means a cause, the impetus of any process, phenomenon, thus determining its character or single features.

Under current conditions of social incertitude and economic crisis, in order to manage an institution of general education is worthwhile to turn to the past experience, to study, analyze and rethink it. The experience of Anton Semenovitch Makarenko, manager of the showpiece institution, Colony of labor named after M. Gorki is quintessential unique.

On the basis of the normative-legal documents of Ukrainian educational management organs of the first part of the XX century the legal foundations of A. S. Makarenko's administrative activity in the period of managing the Labor Colony named after M. Gorky are revealed.

The activity of A. S. Makarenko during his administration of the colony named after M. Gorki, the history of the institute and the fortune of its graduates became a special topic in the researches of national and foreign scholars such as E. Balabanovich, A. Bojko, I. Zjazun, I. Kozlov, I. Krivonos, V. Kumarin, F. Naumenko, M. Nezhinskij, N. Tarasevich, A. Tkachenko, A. Frolov, M. Yarmachenko and others. Relevance of the study are: M. Vinogradova, L. Hordin, O. Ishchenko, N. Tarasevich, A. Tkachenko, A. Frolov, L. Tsybulko and others.

Generally, the analysis of state organ regulatory documents the activity of the Education boards in Ukraine in the first half of the XXth century (the beginning 1920 – the end 1920), when were defined the trends and the way for the implementation of a national educational reform, offers the possibility to find out which normative frameworks used A. S. Makarenko during this management activity: 1) diversification of education, creating a system of social education, while Ukraine became a socialistic workers republic; 2) development of appropriate measures for the implementation of social education at the institutional level, with the passage from more simple to more complex forms of children collective; 3) promotion of a «new» generation to use their intellectual and physical potential for the good of society during the process of recovering of the domestic market and the conquest of the foreign market; 4) creation of a «new man», able to build up the socialist society using his energies together with the State and working class; 5) sociability and public support in education of new generations; 6) development of a child movement and creation of a system of autonomous bodies at the premises of institutions of social education.

Key words: A. S. Makarenko, Labor Colony named after M. Gorky, normative-legal documents, education reforms, legal foundations, administrative activity, residential care, education institution of boarding type.